

Оксана Карліна

Театральне життя у повітових містах Волинської губернії в першій половині XIX ст.

Розкрито зародження театрального життя у волинських повітових містах у першій половині XIX ст. Джерельною базою послужили збережені в архівних матеріалах афіші пересувних театральних колективів. Показано, як презентований на сцені різножанровий репертуар сприяв поширенню творчості багатьох європейських і вітчизняних драматургів на українських землях та формуванню професійної театральної культури в містах та містечках Волині. Наголошено на використанні й відображенні в кількох творах, поставлених на сцені в різних містах Волині, української мови й тематики.

Ключові слова: Волинська губернія, повітове місто, пересувний театр, театральний репертуар, музично-драматичний жанр.

Постановка наукової проблеми та її значення. Наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст. нові суспільні чинники витворювали й нові культурні парадигми розвитку краю, серед них – формування професійної театральної культури в містах та містечках Волині. Йдеться про польські професійні театральні колективи, що, народившись, функціонували спершу в мовних межах свого етносу, а в другій третині XIX ст. через об'єктивні обставини перетворилися на дво- та тримовні і фактично стали живильним ґрунтом для народження з їхнього лона українського національного професійного театру.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Одним із перших, хто спробував дати оцінку ролі місцевої шляхти та особисто письменника Юзефа Ігнатія Крашевського в організації театрального життя на Волині у середині XIX ст., був Адам Бар [24]. Його статтю доповнила невелика замітка Станіслава Домбровського в місцевій періодиці [25]. Дослідження цієї теми продовжив Станіслав Ступкевич, який насамперед показав губернське місто Житомир як осередок польського культурного життя на Волині у 50-х роках XIX ст. [31]. Найповніше театральне життя в Житомирі до початку 60-х років XIX ст. висвітлено в монографії сучасного польського історика театру Ярослава Коморовського [27]. Цю ґрунтовну роботу доповнила його стаття про Ю. І. Крашевського як режисера театру в Житомирі [28]. Огляд театрального життя в Житомирі в XIX – на початку XX ст. підготував Микола Костриця [20]. З останніх робіт українських авторів слід відзначити дослідження розвитку театру в Правобережній Україні в першій половині XIX ст. мистецтвознавця Ольги Волосатих [13–16]. Можна також згадати деякі публікації з історії театрального життя Рівного в XIX ст. [12; 19].

Як бачимо, дослідники висвітлювали переважно історію житомирського театру та його трупи. **Мета** запропонованої статті – показати зародження театрального життя у волинських містах у першій половині XIX ст. Основною **джерельною базою** слугували афіші пересувних театральних колективів, які збереглися в матеріалах київського військового, подільського і волинського генерал-губернатора, датовані переважно кінцем 30-х – першою половиною 40-х років XIX ст., коли цю посаду обіймав відомий своєю активною діяльністю Дмитро Бібіков. Практика надсилання афіш губернатору була відома в західних губерніях від 1834 р., коли таке розпорядження видав гродненський губернатор Михайло Муравйов [26, с. 131–132].

Афіші були переважно двомовними: на одному аркуші містилися два тексти – російською і польською мовами. При цьому текст російською мовою часто був невдалим перекладом із польської. На афіші зазначали назву п'єси, але рідко коли вказували її автора (інколи було лише зауваження, що твір перекладений з німецької чи французької). Крім того, один і той самий твір часто по-різному називався на афішах. Наприклад, комедія К. Гольдоні «Шинкарка» мала такі назви: «Трактирщица», «Мирандолина», «Трактирщица Мирандолина», «Мирандолина, или Добрая хозяйка». Афіші обов'язково містили перелік дійових осіб і виконавців, нечасто зазначалося, де відбудеться вистава, час її початку, вартість квитка. Зрідка наголошувалося на певних деталях уже знайомого публіці твору. Наприклад, афіша від 3 січня 1836 р. повідомляла, що на сцені театру в Житомирі актори зіграють твір П. Корнеля «Горацій» «в римських костюмах нової гардеробы» [5, арк. 49]. Виконання твору українською чи російською мовою переважно акцентувалось. Особливістю афіш було лише зазначення прізвищ акторів-виконавців, інколи з адресацією «Девіца Кель», «Panna Meu», «Pani Rodkiewicz». Виняток робили для актора-бенефіціанта: анонсувалося його ім'я та прізвище, наприклад «В пользу

Розалии Родкевич», «Бенефис Северина и Терезы Юзефович». Також в атрибуції акторської трупи переважно вказувалось ім'я антрепренера («Содержатель театра Юлиан Коццоевич»).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Публічний театр на Волині, без сумніву, бере свій початок у губернському місті Житомирі. Саме тут у 1803 р. на вулиці Великій Бердичівській, навпроти Пилипонівської, за кошти волинської шляхти була збудована дерев'яна оштукатурена будівля театру з ганком і портиком. Очевидно, датою відкриття театру слід вважати 30 серпня, коли волинський губернатор, дійсний статський радник Гаврило Степанович Решетов відкрив двері цього закладу на честь святкування іменин імператора Олександра I [18, с. 278].

Спочатку будівлю театру використовували для організації виступів мандрівних акторів, перша ж постійна театральна трупа в Житомирі з'явилась у 1808-му або 1809 р., коли з Тульчина Подільської губернії на Волинь з групою акторів прибув Антоній Жмійовський (чи Змійовський), який у маєтку Станіслава Щесни Потоцького був директором дворового театру [21, с. 273; 27, с. 74]. З того часу життя А. Жмійовського пов'язане з Житомиром. Засновником театру був «якийсь Лотоцький». Після нього, очевидно, від 1815 р. до 1833-го (чи 1834 р.) постійним театром керував А. Жмійовський [27, с. 82; 1, арк. 75]. Саме на житомирській сцені відбулися прем'єри таких його творів, як «Художник за потреби, або Картина картин» («Malarz od biedy czyli Obrazy obrazów»), «Засідка на упира» («Czaty na upioga»), «Чумак-чародій». Антоній Жмійовський безпосередньо пов'язував театральну культуру Правобережної України з першим польським національним театром (Театр народовий у Варшаві), що його створив актор, режисер і драматург Войцех Богуславський (1757–1829).

До розвитку театального життя в Житомирі спричинився й Антоній Шитлер (? – серпень 1844), актор і антрепренер [27, с. 84; 29, с. 724]. Його можна назвати засновником невеликої театальної династії. Крім дочки Констанції, яка очолила театральну трупу батька після його смерті, сцені присвятили своє життя інші діти антрепренера – Владислав Шитлер та Емілія (як актриса більш відома за прізвищем чоловіка – Кейль). Можливо, й Антоній Шитлер походив із театальної родини, оскільки в одному з документів зазначив, що «будучи с малолетства усовершенствован в драматическом заводе, всю жизнь провел в оном» [3, арк. 39]. На багатьох афішах поруч з ім'ям Антонія Шитлера фігурує ім'я Анастасії Шитлер (найчастіше – на анонсах спільних бенефісів, які зазвичай влаштовували для подружніх пар). Проте встановити, у яких родинних стосунках вони перебували, за наявними документами неможливо [29, с. 724].

На посаді директора Житомирського театру в 1838 р. Антоні Шитлера змінив Северин Малиновський, який до цього грав на сценах Кам'янця-Подільського і Житомира у складі антрепризи А. Жмійовського [15, с. 105].

Варто також наголосити на значенні для культурного життя Правобережної України першої половини XIX ст. діяльності подружжя Зелінських – Пауліни-Євфросинії та Войцеха (використовував латинську форму свого імені Альберт, Адальберт). У 1810-ті рр. актор, вочевидь, входив до складу львівського театального колективу Яна Непомуцена Камінського [27, с. 16, 22]. Приблизно тоді ж розпочала виконавську кар'єру Пауліна Зелінська (у документі, датованому березнем 1846 р., вона зазначала, що працює в театрі вже понад тридцять років) [3, арк. 29–30]. Надалі, у 20–30-х роках XIX ст., актори були пов'язані з колективами Северина Малиновського та Яна Мілевського.

Від середини 1842 р. (вочевидь, уже після смерті чоловіка) Пауліна Зелінська очолила театр у Житомирі. Вона чимало зробила задля популяризації драматичного мистецтва на Волині.

Архівні матеріали засвідчують, що у волинських повітових містах активно гастролювала антреприза С. Малиновського. Актори під його керівництвом часто приїжджали до Дубна під час січневого ярмарку, відомого як Богоявленський, Василівський, Хрещенський. Місто приваблювало їх наявністю вишуканої публіки, яку створювали приїжджі на торги волинські магнати та середньозаможна шляхта. Крім того, воно було багатолюдним: на початку 1840-х рр. у ньому налічувалося 9,5 тис. мешканців [2, арк. 78, 120]. Незважаючи на перенесення контрактного ярмарку до Києва ще в кінці XVIII ст. [22, с. 753], у Дубні він насправді не переставав існувати, що підтверджують і мемуари, і документальні матеріали. Наприклад, у доповідній записці на ім'я волинського губернатора Григорія Лошкарьова штабс-офіцер корпусу жандармів, до обов'язків якого входив і нагляд за порядком під час великих ярмарків, у 1839 р. писав: «Ближайшие к сему городу помещики и в особенности именуемые дела с домом князей Любомирских ежегодно в известное время съезжаются в Дубно для разных между собой сделок и расчетов» [9, арк. 11].

Традиція приїзду театральних колективів на контрактний ярмарок до Дубна склалася ще у 80–90-х роках XVIII ст. Уперше тут гастролював оперний колектив Театру народового під керівницт-

твом Войцеха Богуславського в 1783 р. Згодом у Дубні було споруджено окрему сучасну театральну будівлю і виступи під час контрактів цієї трупи стали щорічними [15, с. 69].

Судячи з афіш, виготовлених ручним способом паралельно двома мовами (польською і російською), «драматичне товариство» С. Малиновського у січні 1840 р. показало в Дубні близько 20 п'єс, серед них кілька творів родоначальника польської побутової комедії Александра Фредра (1793–1876) («Тітонька» («Ciotunia»), «Дівочі клятви» («Panieński sluby»), «Порідіння і впертість» («Zrzedność i przekora»), «Чоловік і дружина» («Mąż i żona»), трагедію польського письменника Йосифа Коженювського (1797–1863) «П'ята дія» («Akt piąty»), п'єси найпопулярнішого німецького драматурга кінця XVIII – початку XIX ст. Августа Коцебу (1761–1819) «Іди прямою дорогою і не заблудишся», «Матильда Гізбах, або Невловима помста», «Школа чоловіків», а також французькі одноактові п'єси [6, арк. 8–23, 28–30, 33–50]. Антреприза налічувала всього 13 осіб разом із керівником. Вистави відбувалися щодня, починаючи із 13 до 29 січня, в орендованому «будинку єврея Габе біля фарного костелу»; кожного вечора артисти грали іншу п'єсу.

Наступного року в січні колектив С. Малиновського знову гастролював у Дубні. Публіці він представив дещо змінений репертуар. Мешканці й гості міста могли побачити популярний музично-драматичний твір Войцеха Богуславського «Краков'яки і гуралі», водевіль французького драматурга Огюстена Ежена Скріба (1791–1861) «Десять років життя кокетки» [7, арк. 6–7, 9–11, 116–119].

Дубно регулярно відвідували інші театральні колективи. Зокрема, у січні 1841 р. до міста приїхала «компанія актеров драматических под дирекцией Шалацкого». Актори поставили п'єси А. Коцеби «Схований диявол» і польського драматурга і актора Людвіга Адама Дмушевського (1777–1847) «Малко Усов» [7, арк. 14]. У липні 1841 р. в Дубні працювала трупа Івана Родкевича, яка зіграла «Наталку-Полтавку» Івана Котляревського українською мовою [7, арк. 38, 42–46, 53–65].

Упродовж січня 1843 р. в Дубні гастролювали драматичні актори з Вільна під керівництвом Юліана Коцюевича, серед яких були «пан Шитлер» і «панна Шитлер» [10, арк. 2–9, 15–22]. Свої спектаклі вони ставили «в домі Гати на вул. Замковій». 18 січня відбувся бенефіс панни Шитлер у ролі Мірандоліни у відомій комедії «Шинкарка» («La Locandiera») венеціанського драматурга Карло Гольдоні (1707–1793). Окремі твори актори з Вільна ставили російською мовою (наприклад, водевіль «Стряпчий під столом» російського водевіліста й актора Імператорського театру в Москві Дмитра Ленського (1805–1860)).

Пересувні акторські колективи не раз гастролювали в Рівному. Переважно їхні вистави відбувалися в серпні–вересні. Зокрема, саме в ці місяці 1840 р. в Рівному працювала трупа драматичних акторів на чолі з Іваном Родкевичем («содержателем театра»). Спектаклі відбувалися в орендованому «домі Повали»; упродовж 15 вечорів актори зіграли 19 різних п'єс, серед них двічі лише водевіль «Козак-віршописець» російського драматурга Олександра Шаховського (1777–1846), поставлений українською мовою [6, арк. 119–120, 133–136, 146–149, 159–162, 173–183].

Ця ж трупа була в Рівному і наступного року. Серед інших глядачам вона показала українською мовою такі твори: «Чумак-чарівник», «Сват невпопад, а діло вже пішло», популярну п'єсу російсько-го драматурга Степана Висковатова (1786–1831) «Селянин-мільйонер» [7, арк. 38, 42–46, 53–65].

У вересні–жовтні 1843 р. в Рівному гастролювала антреприза Вікентія Сокульського. 14 вересня актори поставили «Наталку Полтавку» «на малороссийском наречии» [10, арк. 179, 182–183, 197–198, 200–203, 230].

Від грудня 1840 р. і упродовж січня наступного року мешканці й гості Луцька могли відвідувати вистави трупи І. Родкевича. Лише за грудень вона поставила 12 драм і водевілів. Зокрема 6 грудня було показано, напевно, вперше в місті «Наталку Полтавку» І. Котляревського. Тоді возного грав Товянський, виборного – Зосимович, Терпелиху – Макелковська (мати), Наталку – Макелковська (дочка), Петра – Макелковський (батько), Миколу – Іваницький. Цей спектакль був показаний удруге 26 грудня [6, арк. 184–214]. На початку січня 1841 р. трупа поставила оперу «Шкода стотисячної дружини», драму «Гайдамаки в Україні» [7, арк. 2, 4–5, 114].

У січні 1843 р. в Луцьку зібрався, як зазначено в афіші, аматорський колектив. До цього складу входили Цешинський, Гуляницький, Кучковський, Земляцовський, Мацевич, Паздерський, Фролов, Нікітенко, Зигель, Залевський, Чеканський, Жулинський, Шишло, Сокаревич, Плотницький. Очевидно, це були місцеві дворяни і чиновники. Вони зіграли дві класичні п'єси: «Дон Жуан» («Don Giovanni Tenorio») у чотирьох діях К. Гольдоні та «Розбійники» («Die Räuber») німецького поета і драматурга Йоганна Шиллера (1759–1805) [10, арк. 18–19, 24].

У лютому цього ж року до Луцька з Дубна прибув віленський театральний колектив під керівництвом Юліана Коцюевича [10, арк. 49–50]. У квітні–травні в місті сім спектаклів поставила

антреприза Антона Домозирського у такому акторському складі: Домозирський, Блажевич, пані Блажевич, Деканський, пані Шлегель, Шитлер, пані Шитлер, Русановський, К. Сокульський, Вікентій Сокульський, панна Сокульська, А. Сокульський, Томкевич, Малинська, пан Семашко, Дроздовський, пан Кацкевич. Очевидно, йдеться про той самий колектив, який кількома місяцями пізніше очолив Вікентій Сокульський [10, арк. 78–84]. З цією трупю також була «панна Ріволі» (справжнє ім'я – Пауліна Ривацька, більше відома як Пауліна Ріволі (1823 (або 1817)–1881), оперна співачка (сопрано), у 1837–1860 рр. – примадонна Варшавської опери [32, с. 595]). У пам'яті житомирської публіки надовго залишилися три концерти, які вона дала в 1856 р. Про неї тодішній редактор «Вольнских губернских ведомостей» А. Перлштейн написав так: «Артистка ця, жінка уже не першої молодості, але голос її зберіг ще багато свіжості й легкості, його обробка і досконалість методу вище всякої похвали» [16]. Особливо добре вона виконувала польські пісні.

Наприкінці травня 1843 р. трупа Домозирського прибула до Володимира-Волинського, де впродовж усього літа поставила 23 спектаклі. Серед інших вона показала такі твори, як «Дівочі клятви, або Магнетизм серця», «Дами і гусари» А. Фредра, «Отелло, мавр з Венеції» В. Шекспіра, «Інес де Кастро» німецького драматурга Юлія Генріха фон Содена (1754–1831) [10, арк. 96–120, 136–148, 155–160]. У грудні цей же колектив, але вже під керівництвом Вікентія Сокульського, зіграв шість спектаклів у Кременці, у тому числі «Наталку Полтавку» [10, арк. 254, 276–281, 285, 287, 289]. Потрібно сказати, що сценічні адаптації та виконавські версії часто суттєво відрізнялися від першоджерела, у чому переконує, наприклад, перелік дійових осіб у п'єсі «Отелло, мавр з Венеції» [1, арк. 78].

Бердичів, хоча й не був повітовим містом, але завжди приваблював театральні колективи можливістю показати свої вистави численній публіці, яка збиралася у місті під час двох тривалих ярмарків: Онуфрійського (у червні) й Успенського (у вересні). Крім того, у місті була власна постійна сцена. Дозвіл на будівництво театру в Бердичеві ще в 1808 р. отримав Антоній Жмійовський від одного з власників міста, князя Матеуша Радзивілла Це була дерев'яна будівля, зведена «na powym mieście czyli targowicy końskiej obok domu Moszka Priwinnego(?)» [11, арк. 2].

Найчастіше до Бердичева приїжджала трупа з Житомира. У червні 1833 р. вона показала мешканцям і гостям міста водевіль О. Е. Скріба «Секретар і кухар», трагедію «Прародителька роду Добратинських» («Die Ahnfrau») австрійського драматурга Франца Грільпацера (1791–1872), А. Жмійовського «Чумак-чародій» та ін. Під час Успенського ярмарку актори з Житомира за дев'ять днів зіграли 20 різножанрових творів, у тому числі «Мессінська наречена, або Ворогуючі брати» («Die Braut von Messina oder die feindlichen Brüder») Й. Шиллера, «Школа ревних, або Дім душевнохворих» і «Дон Жуан» К. Гольдоні, «Наталка Полтавка» І. Котляревського [4]. У 1838 р. у Бердичеві під час Онуфрійського ярмарку в місцевому театрі, який потребував тоді негайного ремонту, гастролювала трупа на чолі з А. Шитлером, а «три тирольца и иностранец Каталаний давали вокальные и инструментальные концерты в доме г-жи Горке» [8, арк. 56–56 зв.]. У червні 1840 р. до Бердичева прибув колектив С. Малиновського. Антракти під час його вистав заповнювали «гимнастические опыты Геркулеса нынешнего времени и атлета» Карла Раппо з тринадцятилітнім сином [6, арк. 87–102, 113–115, 151–158]. Наступного року у дні Успенського ярмарку в місті працювала трупа Пауліни Зелінської. Серед її постановок можна відзначити п'єси «Помста, або Удавана отрута» А. Фредра, «Родичі» В. Богуславського [7, арк. 35, 47–51].

Окремі театральні колективи навідувалися й до багатолюдних містечок. Наприклад, увесь січень 1840 р. грала свої спектаклі група І. Родкевича в Радзивиліві – значному торговому центрі, де розміщувалася головна на російсько-австрійському кордоні митниця [6, арк. 30–31, 51–52]. Тут, зокрема, були поставлені «в домі Іцка Голденфельда» «Домашні незгоди» А. Коцебу й водевіль «Солдат-чародій» («Москаль-чародій») І. Котляревського. У лютому ці ж актори переїхали до Любара й серед інших музично-драматичних творів зіграли «Наталку Полтавку» І. Котляревського [6, арк. 53–56].

Утвердженню водевілю в репертуарі театрів сприяла творчість І. Котляревського, що зазнала впливу французької драматургії. Його п'єса «Москаль-чародій» за своєю загальною схемою, змалюванням дійових осіб, навіть назвою збігається з французькою «Le soldat magicien». Проте слід зауважити, що, запозичивши із французької літератури сюжет і талановито обробивши його, Котляревський створив оригінальний водевіль. П'єса «Москаль-чародій» є цілком самостійною за своєю загальною ідеєю, змалюванням характерів героїв, виразністю діалогів, а за багатством мовлення навіть перевищує «Le soldat magicien».

Українську мову й тематику використовували виконавці сценічних версій більшості творів А. Жмійовського. З посиленням у театрі українських елементів пов'язана також постановка опери Ста-

ніслава Сарнецького на лібрето Яна Мілевського «Ukrainka, czyli Palac zaczarowany» [30, с. 70–71]. Відомі такі назви її сценічних версій: «Українка, або Чарівний замок, повний духів», «Українка, королева чарів», «Людомилла, королева чарів, або Українка», «Людомилла, королева чарів», «Параска, або Палац зачарований», «Нова Українка, або Чари в замку Тимор». На афішах зазначалося, що твір виконується українською і польською мовами [3, арк. 45–56; 7, арк. 92–94]. У різних варіантах відмінними є не лише назви, а також склад дійових осіб і структура твору (дві або три дії) [14, с. 123].

Основу драматургії «Українки» складали зміни в зовнішності однієї з героїнь (у різних варіантах «перевтілювалася» Людомилла або Незнайомка). Її поява в новому образі (зазвичай колоритному національному або фантастичному) супроводжувалася вокальним або танцювальним номером, який своїм характером відповідав зовнішньому вигляду героїні. У результаті твір мав певну кількість сцен із музичними номерами, не надто переконливо скріпленими загальною канвою казкового сюжету [14, с. 124].

Висновки. Аналізуючи репертуар, що його презентували тогочасні польські пересувні колективи, можна сказати, що він складався здебільшого з перекладів і переробок польською мовою (починаючи з 30-х років, і російською) популярних німецьких і французьких п'єс А. Коцебу, Ф. В. Циглера, О. Е. Скріба та оригінальних творів польських авторів В. Богуславського і А. Фредра. З класичної драматургічної спадщини найчастіше ставили комедії К. Гольдоні, Ж.-Б. Мольєра, П. Корнеля, В. Шекспіра. Майже кожна трупа мала у своєму репертуарі твори І. Котляревського. Музика у творах музично-драматичних жанрів часто належала польським композиторам. На тогочасній сцені панував водевіль, а також побутовали оперета, фарс зі співами, комедія зі співами, сцена лірична, мелодрама, інтермецо та інші жанрові різновиди творів подібного характеру. У музичному репертуарі найбільше було французьких водевілів, що їх переклали й частково переробили польські автори. Нерідко в одній виставі поєднувалися дві-три одноактові п'єси, найчастіше драматичні та музично-драматичні. Великі за обсягом (три акти й більше) п'єси ставили окремо, одну за вечір. Часом презентація драматичного твору супроводжувалася музичними номерами. На сцені звучала польська, українська та російська мови. Можна сказати, що «польський театр у нас, як і російський театр у нас – це явища нашої національної культури, оскільки, якщо брати один із складників театру – глядача, театральні смаки українського глядача формували значною мірою саме ці театри» [23, с. 25]. Продовжуючи цю думку, підкреслимо, що діяльність іншомовних труп формувала смаки не лише глядача, а й самих практиків сцени та нову міську культуру.

Джерела та література

1. Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДАК України), ф. 442, оп. 1, спр. 1 604.
2. ЦДАК України, ф. 442, оп. 1, спр. 6189.
3. ЦДАК України, ф. 442, оп. 1, спр. 6208.
4. ЦДАК України, ф. 442, оп. 194, спр. 57.
5. ЦДАК України, ф. 442, оп. 197, спр. 35.
6. ЦДАК України, ф. 442, оп. 201, спр. 21.
7. ЦДАК України, ф. 442, оп. 202, спр. 16.
8. ЦДАК України, ф. 442, оп. 788 «а», спр. 3.
9. ЦДАК України, ф. 442, оп. 789 «а», спр. 89.
10. ЦДАК України, ф. 442, оп. 793 «а», спр. 428.
11. ЦДАК України, ф. 1342, оп. 1, спр. 830.
12. Виткалов В. Г. До питання зародження театрального мистецтва в Рівному (кінець XVIII – перша пол. XX ст.) / В. Г. Виткалов // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку : зб. наук. пр. : наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. – Рівне : РДГУ, 2006. – Вип. 11. – С. 112–119.
13. Волосатих О. Ю. Музично-драматичний театр Правобережної України першої половини XIX століття в контексті міжнародних культурних зв'язків і художніх тенденцій епохи : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 / Волосатих Ольга Юріївна. – К., 2009. – 20 с.
14. Волосатих О. Ю. Репертуар музично-драматичного театру Правобережної України першої половини XIX ст. / О. Ю. Волосатих // Часопис національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. – 2010. – № 2 (7). – С. 116–127.
15. Волосатих О. Ю. Музична й театральна культура Поділля першої половини XIX століття / О. Ю. Волосатих // Часопис національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. – 2011. – № 1 (10). – С. 101–114.
16. Волосатих О. Ю. Музична й театральна культура маєтків Правобережної України (перша половина XIX ст.) / О. Ю. Волосатих // Часопис національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. – 2012. – № 4 (17). – С. 62–76.
17. Волынские губернские ведомости. – Житомир : [б. и.], 1856. – № 26. Неофициальная часть.

18. Єршов В. О. Польська література Волині доби романтизму: генологія мемуари стичності / В. О. Єршов. – Житомир : Полісся, 2008. – 624 с.
19. Жилінський І. І золоті нитки не згубить. З історії театрального мистецтва на Рівненщині / І. Жилінський // Волинські дзвони : наук.-краєзн. альманах. – Рівне : [б. в.], 1990. – Вип. 3. – С. 46–57.
20. Костриця М. Ю. Житомирський театр: міфи і реальність / М. Ю. Костриця // Духовні витoki Житомирщини : наук. зб. «Велика Волинь» : пр. Житомир. наук.-краєзн. т-ва дослідників Волині. – Житомир : М. Косенко, 2003. – Т. 22. – С. 96–103.
21. Лобас П. О. Змійовський Антон Петрович / П. О. Лобас // Українська літературна енциклопедія. У 5 т. Т. 2 : Д–К. – К. : Голов. ред. УРЕ ім. М. П. Бажана, 1990. – С. 273.
22. О переведении контрактов из Дубны в Киев. Именной [указ], данный Сенату. 1797. Сентября 27 // Полное собрание законов Российской империи. Собрание первое. – СПб. : Тип. II Отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1830. – Т. XXIV. – № 18 166. – С. 753.
23. Українсько-польські мистецькі взаємини XIX ст. / М. Загайкевич, Р. Пилипчик, О. Федорук, О. Кашуба. – Львів : Логос ; Київ : [б. в.], 1998. – 59 с.
24. Bar A. Teatr szlachty wołyńskiej / Adam Bar // Księga ku czci Józefa Ignacego Kraszewskiego. – Łuck : Nakł. Wołyń. T-wa Przyjacioł. Nauk, 1939. – S. 23–46.
25. Dąbrowski S. O «Teatrze Szlachty Wołyńskiej» / Stanisław Dąbrowski // Ziemia Wołyńska. – 1939. – Nr 5. – S. 67–70.
26. Jędrzychowski Z. Teatra grodzieńskie: 1784–1864 / Zygmunt Jędrzychowski. – Warszawa : Wyd-wo Uniwersytetu Warszawskiego, 2012. – 504 s.
27. Komorowski J. Polskie życie teatralne na Podolu i Wołyniu do 1863 roku / Jarosław Komorowski. – Wrocław [etc.] : Ossolineum ; PAN, 1985. – 236 s.
28. Komorowski J. Józef Ignacy Kraszewski i teatr w Żytomierzu / Jarosław Komorowski // Aspiracje: pismo warszawskich uczelni artystycznych. – 2012. – Wiosna. – S. 6–11.
29. Konstancja Szytler // Słownik biograficzny teatru polskiego 1765–1965. – Warszawa : PWN, 1973. – С. 724.
30. Papierzowa A. Libretta oper polskich z lat 1800–1830 / Anna Papierzowa. – Kraków : Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1959. – 261 s.
31. Stupkiewicz S. Ognisko polskiego życia kulturalnego w połowie XIX wieku w Żytomierzu / Stanisław Stupkiewicz // Przegląd Humanistyczny. – 1966. – Nr 3. – S. 47–64.
32. Rivoli Paulina // Słownik biograficzny teatru polskiego / pod red. Zbigniewa Raszewskiego. – Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1973. – S. 595.

Карлина Оксана. Театральная жизнь в уездных городах Волынской губернии в первой половине XIX в. В статье представлено зарождение театральной жизни в волыньских уездных городах в первой половине XIX в. Основными источниками послужили сохраненные в архивных материалах афиши передвижных театральных коллективов, датированные концом 30-х – первой половиной 40-х годов XIX в. Выяснено, что чаще всего актеры приезжали в такие города, как Дубно, Ровно, Луцк, Кременец, Владимир-Волинский, а также в Бердичев, Радзивиллов и Любар, которые в то время имели статус местечек. Для театральных постановок антрепренеры арендовали дома мещан, в большинстве случаев – в дни больших ярмарок. В этот период театр позволял местной публике познакомиться с творчеством многих европейских и отечественных драматургов и способствовал его распространению на украинских землях. Репертуар тогдашних польских передвижных театральных трупп состоял с переводов и переработок на польском языке (начиная с 1830-х годов, и на русском) известных немецких и французских пьес, оригинальных сочинений музыкально-драматических жанров (прежде всего водевилей) польских авторов. Популярностью также пользовались сочинения И. Котляревского, которые шли на сцене на украинском языке.

Ключевые слова: Волыньская губерния, уездный город, передвижной театр, театральный репертуар, музыкально-драматический жанр.

Karlina Oksana. Theatrical Life in Provincial Towns of Volyn Gubernia in the First Half of the 19th Cent. The article considers the processes of establishing theatres in Volynian provincial towns in the first half of the 19th cent. The analysis is based on the sources preserved in the archival materials of the late 30-ies and early 40-ies of the 19th cent. It has been shown that predominantly the actors arrived at Dubno, Rivne, Lutsk, Kremenets, Volodymyr-Volynskiy, and also in Berdychiv, Radzyvilov and Lyubar, which had already got the status of towns. The performances were held in the houses of town-inhabitants, which were rented for a time. The performances were staged mainly in the periods of great fairs. In that way actors familiarized the people and spread the plays and works of famous European and Ukrainian playwrights. The repertoire of those Polish moving theatres comprised the translations and adopted versions (since 30-ies the translations were made also into Russian) of the popular German and French plays, original works of music-drama genre by the Polish authors. The works by I. Kotlyarevskiy were also performed and they were especially popular among Ukrainians.

Key words: Volyhnian Gubernia, province town, moving theatre, theatre repertoire, music-drama genre.

Стаття надійшла до редколегії
15.04.2013 р.